

Krystian FRĄCIK

Uniwersytet Kaliski

ORCID: 0000-0002-5953-7377

W POSZUKIWANIU TEORII OPERACJI SPECJALNEJ

IN SEARCH FOR SPECIAL OPERATIONS THEORY

Abstract:

The analysis of the available sources shows that there are currently many different definitions of the term special operations, some of which contain an element of interpretation ambiguity, and most need to be more fully adequate to the current rules of their conduct. In modern literature, instructions and doctrines, both English-language and national, one can encounter interchangeably used expressions: special operations, special tasks or special actions. It is because the Polish Special Operation Forces are using documents based on English-language NATO originals, in which the term operation can be freely translated into Polish in at least several ways (actions, operations, operational activities). Therefore, it becomes necessary to put this terminological chaos in order, among other things, by attempting to identify and describe the theory of special operations.

Keywords: art of war, theory of operations, special operations, special operation forces.

Wstęp - operacja w ujęciu współczesnym

Aby móc swobodnie poruszać się w obszarze teorii operacji specjalnych, niezbędne jest przedstawienie i zrozumienie definicyjnego znaczenia pojęcia operacja. Analiza dostępnych źródeł wskazuje, że niezmiernie trudno jest podać pełne i jednoznaczne objaśnienie tego terminu. Jest on bowiem używany w różnych kontekstach znaczeniowych, posiada wiele konotacji, począwszy od klasyfikacji, a skończywszy na rozumieniu. Jest przy tym pojęciem niezwykle popularnym, często stosowanym przez teoretyków reprezentujących różne dziedziny naukowe. Jako termin wieloznaczny często kojarzony jest z operacją medyczną, finansową czy chociażby handlową.

W niniejszym artykule przedmiotem rozważań stanie się operacja militarna, a w niej operacja specjalna i teoria jej prowadzenia. Operacje specjalne znajdują swą rolę i miejsce w ogólnie pojętej operacji

połączonej. Są niewątpliwie sposobem uzupełnienia i potęgowania skuteczności działań konwencjonalnych, w związku z tym nasuwa się pytanie: Czy można pokusić się o próbę wyodrębnienia samodzielnej teorii operacji specjalnych? Według opinii autora uzasadnione jest to z co najmniej kilku, przedstawionych poniżej powodów.

Przed rozpoczęciem rozważań na temat teorii operacji specjalnych, niezbędnym staje się podjęcie próby odpowiedzi na pytanie: Czym jest operacja w ujęciu stricte militarnym? Klasyczna definicja leksykalna podaje, że „operacja to zespół walk (bojów) prowadzonych w obszarze operacji, zgodnie z zamiarem dowódcy operacyjnego i pod jego bezpośrednim dowództwem, dla osiągnięcia celu strategicznego (celów operacyjnych)” (Huzarski, Wołęjszo 2014: 28). W swym najogólniejszym znaczeniu operacja jest postrzegana jako „całokształt działań wojsk (walk, bitew, przegrupowań i manewrów) oraz przedsięwzięć organizacyjnych i zabezpieczających, realizowanych w różnym czasie i na znacznej przestrzeni połączonych wspólnym celem i planem (*Mała Encyklopedia MON* 1970: 123). Trafną definicję operacji zaproponował S. Koziej twierdząc, że operacja to „starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej. Stanowi zespół bitew oraz działań operacyjnych i taktycznych (bojowych) niższego szczebla - wzajemnie sprzężonych co do celu, miejsca i czasu” (Koziej 1993: 18). Nie bagatelnym czynnikiem w operacji jest ustanowienie jej właściwego celu, jak twierdzi M. Huzarski „operacja to skoordynowane czasowo i przestrzennie działanie wydzielonych zgrupowań sił zbrojnych prowadzone z zamiarem osiągnięcia celu strategicznego” (Huzarski, Wołęjszo, 2014: 28).

Nie ulega wątpliwości, że teoria zajmująca się operacją jest integralną częścią sztuki operacyjnej, dotyczy ona założeń przygotowania i prowadzenia operacji wojennych, operacji reagowania kryzysowego i operacji pokojowych. Operacje wojenne to „zespół różnorodnych działań (obronnych, zaczepnych, opóźniających) związków operacyjnych lub specjalnie wydzielonych zgrupowań, ukierunkowanych na osiągnięcie celu strategicznego (operacyjnego). To skoordynowane czasowo i przestrzennie działania realizowane przed starciem zbrojnym, w trakcie prowadzenia walki zbrojnej oraz po jej zakończeniu. Działania te mogą mieć różny charakter (zaczepny, obronny, opóźniający, ale także pokojowy, stabilizacyjny czy humanitarny). Mogą one być prowadzone jednocześnie, niezależnie od siebie względem obszaru i czasu, jednakże muszą prowadzić do osiągnięcia wspólnego celu” (Polak, Joniak 2014: 323).

Z kolei operacje reagowania kryzysowego to „operacje, których prowadzenie ma na celu wypełnienie mandatu ONZ, UE, OBWE lub innych międzynarodowych organizacji o charakterze regionalnym. Są to wielozadaniowe działania wykraczające poza artykuł 5, których celem jest zapobieganie konfliktom, rezolucjom, służenie celom humanitarnym i zarządzaniu kryzysowemu w dążeniu do wyznaczonych celów Sojuszu”¹. W ramach tych operacji prowadzone są działania dyplomatyczne, polityczne, wojskowe i cywilne, które zgodnie z ustanowionym międzynarodowym mandatem zapobiegają potencjalnym konfliktom, umożliwiają zarządzanie powstałym kryzysem lub obejmują działania o charakterze humanitarnym.

Dokonując próby objaśnienia pojęcia operacje pokojowe, należy podkreślić, że treść tego terminu nie została oficjalnie zaakceptowana przez wszystkie kraje, w tym kraje członkowskie ONZ, stąd często sformułowanie to często używane jest w różnych kontekstach. Zdaniem autora na uwagę zasługuje propozycja A. Czupryńskiego (2005: 89), który operacje pokojowe postrzega jako „działanie społeczności międzynarodowej z użyciem instrumentów nacisku politycznego i militarnego na strony konfliktu za ich zgodą. Ich istotą jest polityczne i militarne wspieranie pokojowego rozstrzygnięcia sporów przy założeniu, że strony konfliktu zmierzają do pokojowych rozstrzygnięć na warunkach prawa międzynarodowego”.

W literaturze przedmiotu często termin operacja występuje wraz z określeniem połączona. Sformułowanie to w ostatnich dekadach stało się przedmiotem szczególnego zainteresowania środowiska teoretyków wojskowych. Powszechnie przyjmuje się, że operacją połączoną są wspólne działania co najmniej dwóch różnych rodzajów sił zbrojnych. Jak się jednak wydaje, takie postrzeganie tego sformułowania jest nieco uproszczone, ponieważ analiza historycznych operacji wskazuje na realizację w nich wspólnych działań rodzajów sił zbrojnych i wojsk. Rzecz w tym, że wymienione działania nie miały znamion operacji połączonych, prowadzone bowiem były samodzielnie przez rodzaje sił zbrojnych, a ich współdziałanie polegało jedynie na uzgodnieniach co do wzajemnego wsparcia między wykonawcami poszczególnych zadań. Wyróżnikiem natomiast współczesnych operacji połączonych jest jednolite dowodzenie operacyjne zmierzające do osiągnięcia zakładanych w operacji celów. Bez względu na rozstrzygnięcia

¹ Por.: *AJP-3.4(A). Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response*, NATO Standardization Agency (NSA), December 2010, s. 19–20.

definiujecie istotą operacji połączonych jest niezmienna i wyrażana jest w synchronizacji działań różnych rodzajów sił zbrojnych, spożytkowaniu ich zróżnicowanych możliwości i uzyskania efektu synergii².

Jak się wydaje, każdą z wymienionych wyżej operacji można postrzegać z różnych perspektyw i analizować przyjmując przy tym odrębne kryteria. Jakkolwiek, dokonując ich opisu i charakterystyki, niezbędnym staje się uwzględnienie kilku istotnych czynników, między innymi przewidywany stan końcowy operacji, cel jej prowadzenia, zastosowane metody i środki realizacji tego celu czy sposób oddziaływania środowiska na przebieg operacji. Jednocześnie w teorii poszczególnych operacji można wskazać obszary wspólne, charakterystyczne w swych założeniach dla wszystkich jej rodzajów.

Warto zwrócić uwagę, że w poszukiwaniu definicji terminu operacja, który odpowiadałby współczesnym wymaganiom, nie należy skupiać się na prowadzonych na dużych obszarach działaniach zgrupowań operacyjnych, kryterium wyłonienia operacji leży bowiem w sposobie organizacji wykorzystania wojsk, a nie ich liczebności czy rozmachu prowadzonych działań. Jak twierdzi A. Polak genezy operacji należy upatrywać w celu prowadzonych działań militarnych i sposobach jego osiągnięcia, natomiast pozostałe czynniki takie jak zakres przestrzenny, rzeczowy i czasowy stanowią jedynie jej funkcję opisową (Polak, Joniak 2014: 184).

Wydaje się, że współczesnym problemem nie jest tak naprawdę doprecyzowanie definicji operacji, lecz raczej dokonanie jej szczegółowej klasyfikacji. Dotychczasowe próby wprowadzenia odpowiedniej systematyki nie przyniosły zgodnych poglądów i mniej lub bardziej uniwersalnej typologii. Punktem wyjścia pozostają zatem przyjmowane przy podziale kryteria. Obok klasycznego już dzisiaj kryterium celu, może pojawić się szereg innych, takich jak rodzaj prowadzonych działań, środowisko, w których są one prowadzone, zaangażowani w nich uczestnicy czy okres funkcjonowania państwa (pokój, kryzys, wojna).

Operacje specjalne – próba systematyki pojęcia

Prowadzone powyżej rozważania dotyczące kontekstów współczesnej operacji, niewątpliwie ułatwią przedstawienie zasad i warunków uczestniczenia w niej poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, w tym wojsk specjalnych prowadzących operację specjalną. Określenie

² Efekt synergii: skutki wspólnego działania zbiorowego, których suma jest większa od efektów działania każdego uczestnika walki rozpatrywanych z osobna (Wrzosek 2002:14).

jasno sprecyzowanej definicji pojęcia operacje specjalne jest bardzo istotne dla właściwego zrozumienia istoty teorii tej operacji oraz wskazania jej miejsca i roli w ramach szeroko pojętej operacji połączonej.

We współczesnej literaturze, instrukcjach i doktrynach, zarówno anglojęzycznych, jak i narodowych, napotkać można zamiennie stosowane sformułowania: operacje specjalne, działania specjalne czy akcje specjalne. Aby dokonać semantycznej i etymologicznej analizy tych pojęć niezbędnym staje się podjęcie próby odpowiedzi na pytanie: Czy operacje specjalne są realizowane tylko i wyłącznie przez jednostki wojsk specjalnych? Jak wykazały przeprowadzone analizy, w kontekście zdolności do prowadzenia operacji specjalnych, obok najczęściej wymienianych wojsk specjalnych, wskazać można szereg innych formacji i instytucji, które w swych strukturach posiadają siły dedykowane do realizacji zadań szczególnych, wyjątkowych, odmiennych, czyli siły do prowadzenia operacji specjalnych. I tak z realizacją tego typu działań utożsamia się Żandarmeria Wojskowa (ŻW), która w swych strukturach posiada oddziały specjalne. Jednostki te są przygotowywane między innymi do prowadzenia działań kontrterrorystycznych czy ochrony i konwojowania ważnych osobistości państwowych. Na szczeblach Komend Wojewódzkich Policji funkcjonują Samodzielne Pododdziały Kontrterrorystyczne - wyspecjalizowane jednostki, których zadaniem jest zwalczanie terroryzmu, zatrzymywanie szczególnie niebezpiecznych przestępców czy odbijanie zakładników. W Straży Granicznej również funkcjonuje jednostka o charakterze działań specjalnych o nazwie Wydział Zabezpieczenia Działań, formacja ta zdolna jest do realizacji zadań specjalnych w formie działań bojowych, deportacji szczególnie groźnych cudzoziemców, zabezpieczenia działań operacyjno – rozpoznawczych czy doprowadzenia osób niebezpiecznych do sądów, prokuratur, aresztów śledczych i zakładów karnych. W strukturach Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej istnieją etatowe Grupy Interwencji, z kolei ich głównym zadaniem jest podejmowanie interwencji w sytuacjach naruszenia porządku, udaremnianie prób ucieczek i buntów, a także zamachów na życie i zdrowie funkcjonariuszy i osób osadzonych.

Konstatując powyższe rozważania, według opinii autora, sporym nadużyciem byłoby stwierdzenie, że wszelkiego rodzaju działania czy operacje specjalne są tylko i wyłącznie domeną wojsk specjalnych. Przejdźmy jednak do próby objaśnienia pojęcia operacje specjalne w ujęciu typowo militarnym. Analiza dostępnych źródeł wskazuje, że

aktualnie istnieje wiele różnych definicji tego pojęcia, często o odmiennym znaczeniu, biorąc przy tym pod uwagę, w jakich okolicznościach oraz w jakim okresie one powstawały, wydaje się, że te różnice znaczeniowe nabierają istotnego znaczenia. Ponadto, na podkreślenie zasługuje fakt, że część z analizowanych definicji zawiera w sobie pewien pierwiastek dwuznaczności interpretacyjnej, a większość z nich nie jest w pełni adekwatna do współcześnie obowiązujących zasad prowadzenia operacji specjalnych w wymiarze militarnym. Chodzi tu między innymi o brak podkreślenia faktu, że to wojska specjalne są przeznaczone do prowadzenia tego rodzaju działań, a operacje specjalne są domeną tej właśnie formacji.

W 1979 roku Departament Obrony Stanów Zjednoczonych przedstawił definicję operacji specjalnych, która podawała, że są to „operacje/działania militarne prowadzone przez specjalnie wyszkolone, wyposażone i zorganizowane siły skierowane przeciwko celom strategicznym lub taktycznym, dążące do osiągnięcia narodowych celów wojskowych, politycznych, ekonomicznych bądź psychologicznych. Mogą one wspierać operacje wojsk konwencjonalnych bądź być prowadzone niezależnie, gdy użycie sił konwencjonalnych jest albo nieodpowiednie, albo niemożliwe”³. Przyjęta definicja nieco spłycała problem dotyczący tego, kto może realizować operacje specjalne. Uniknięcie w tym objaśnieniu terminu wojska specjalne pozwalało prowadzić operacje specjalne z wykorzystaniem wysoko wyszkolonych sił konwencjonalnych.

W 1983 roku w czasie konferencji, której zasadniczym tematem była rola operacji specjalnych w strategii USA na lata osiemdziesiąte, generał brygady Joseph Lutz, dowódca 1. Dowództwa Operacji Specjalnych rekomendował następujące objaśnienie pojęcia operacje specjalne: „jawne, ukryte i tajne działania oraz wyspecjalizowane techniki działań stosowane przez małe, specjalnie do tego celu przeszkolone i skonfigurowane formacje, zdolne do samodzielnego działania w sytuacji, gdy wykorzystanie sił głównych (sił konwencjonalnych) jest albo niewłaściwe, albo niemożliwe” (Paździorek 2015: 83)⁴. W definicji tej następuje wyraźne rozróżnienie pomiędzy siłami konwencjonalnymi a siłami przeznaczonymi do realizacji operacji specjalnych.

³ Za: *US Department of Defense, Joint Chiefs of Staff, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington, DC, June 1979.

⁴ Cyt. za: J. Lutz, F. Barnett, *Special Operations in US Strategy*, Washington, DC, National Defense University Press, 1984.

Aktualny słownik Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych Ameryki prezentuje następującą definicję operacji specjalnych: „małej skali, tajne, skryte lub jawne operacje/działania niekonwencjonalne, często o charakterze dużego ryzyka, podejmowane dla osiągnięcia znaczących celów politycznych lub wojskowych w celu wsparcia polityki zagranicznej”⁵. Wydaje się oczywiste, że zajmując się problemem teorii operacji specjalnych, niezbędnym jest odwołanie się do sojuszniczej doktryny operacji specjalnych AJP 3.5 – Allied Joint Doctrine for Special Operations, która to publikacja podaje, że „operacje specjalne są operacjami wojskowymi prowadzonymi przez specjalnie do tego celu wyznaczone, zorganizowane, wyszkolone i wyposażone siły, wykorzystujące taktykę, techniki operacyjne oraz zasady użycia wykraczające poza standardy przyjęte w wojskach konwencjonalnych”⁶ (tłum. własne). R. Spulak⁷ podejmując próbę opracowania ogólnej teorii operacji specjalnej zaproponował nieco inną definicję tego terminu. Twierdzi on, że operacje specjalne to działania prowadzone dla osiągnięcia celów strategicznych, w przypadku gdy użycie wojsk konwencjonalnych mogłoby doprowadzić do nieakceptowalnego poziomu ryzyka i zagrożenia wynikającego z clausewitzowskiego⁸ tarcia na wojnie (Spulak 2007: 3). Zdaniem autora, objaśnieniem operacji specjalnej odpowiadającym wymogom współczesnego środowiska bezpieczeństwa jest definicja zawarta w narodowym dokumencie doktrynalnym Operacje Specjalne DD/3.5. (2011), w którym to termin ten przedstawiony jest jako „operacja wojskowa prowadzona przez specjalnie do tego celu wyznaczone, zorganizowane, wyszkolone i wyposażone siły obsadzone wyselekcjonowanym personelem i wykorzystujące niekonwencjonalną taktykę, technikę i metody działania”. Z przytoczonego cytatu jednoznacznie wynika, że operacje

⁵ Zob.: *US Department of Defense, Joint Chiefs of Staff, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington, DC, November 2010.

⁶ Zob.: *Allied Joint Doctrine For Special Operations AJP – 3.5*, NATO Standardization Agency (NSA), December 2013, s. 1.

⁷ Robert Spulak: członek Departamentu Studiów Strategicznych na Uniwersytecie Operacji Specjalnych USSOCOM, współautor wielu opracowań dotyczących rozwoju i strategii Sił Specjalnych USA.

⁸ Clausewitz sprzeciwiając się sprowadzaniu wojny do tzw. matematyki euklidesowej, twierdził, że zawsze będzie istniał rozdźwięk między teorią a praktyką, planem a jego wykonaniem, założeniami a rzeczywistością. Ten rozdźwięk definiował jako *tarcie na wojnie*, pod tym pojęciem rozumiał wszelkie nieprzewidywalne zjawiska działań zbrojnych, różnego rodzaju piętrzące się w trakcie realizacji trudności, których z różnych powodów nie można było przewidzieć i zidentyfikować wcześniej.

specjalne są prowadzone przez wojska specjalne, ten to bowiem rodzaj sił zbrojnych w pełni spełnia definicyjne zapisy, z takiego też punktu widzenia pozostałe rodzaje sił zbrojnych (tzw. wojska konwencjonalne) mogą jedynie zostać wyznaczone do realizowania zadań specjalnych, które wymagają wyjątkowego przygotowania i zorganizowania, lecz nie będą one prowadziły pełnego spektrum⁹ operacji specjalnych.

Kontynuując kontekst znaczeniowy operacji specjalnych, należy zwrócić uwagę na fakt, że wielu badaczy i teoretyków problemu często obraca się w kręgu terminów: operacje specjalne, działania specjalne, akcje specjalne czy chociażby zadania specjalne. Powodem takiego stanu rzeczy jest między innymi to, że aktualnie w Wojskach Specjalnych Sił Zbrojnych RP obowiązują dokumenty, które swoimi korzeniami sięgają natowskich publikacji anglojęzycznych. Szkopuł w tym, że angielski termin *operation* może być dowolnie tłumaczony na co najmniej kilka sposobów, może zatem dochodzić do nieprecyzyjnego odzwierciedlenia w języku polskim zapisów dokumentów sojuszniczych. Przykładem mogą być treści wymienianej już doktryny Operacje Specjalne DD 3.5., zgodnie z którymi wojska specjalne w ramach operacji specjalnych realizują trzy kluczowe zadania - rozpoznanie specjalne¹⁰, akcje bezpośrednie¹¹ i wsparcie militarne¹². Czy jednak wszystkie te zadania to operacje specjalne? Według opinii autora niezbędne jest dokonanie

⁹ Pełne spektrum operacji specjalnych: posiadanie przez siły biorące udział w operacji specjalnej zdolności do realizacji wszystkich zadań dedykowanych dla wojsk specjalnych (rozpoznanie specjalne, akcje bezpośrednie, wsparcie militarne).

¹⁰ Rozpoznanie specjalne uzupełnia narodowe oraz sojusznicze środki i systemy zdobywania informacji rozpoznawczych przez dostarczanie, dobrze zdefiniowanych, wysoce prawdopodobnych oraz terminowych informacji o znaczeniu strategicznym i operacyjnym. Może ono uzupełniać inne metody zbierania informacji w sytuacjach, gdy są one ograniczone poprzez pogodę, warunki terenowe, przeciwdziałanie przeciwnika lub inne ograniczenia. *Operacje specjalne. DD/3.5*, dz. cyt., pkt 2002.1.

¹¹ Akcje bezpośrednie to precyzyjne operacje, zasadniczo prowadzone w ograniczonym czasie i zakresie. Zazwyczaj przewidują one planowe i natychmiastowe wycofanie się z rejonu po przeprowadzeniu misji. Akcje bezpośrednie skupiają się na specyficznych, dobrze zdefiniowanych obiektach o znaczeniu operacyjnym i strategicznym lub są przeprowadzane na obiekty taktyczne decydujące w danej chwili o powodzeniu operacji. *Operacje specjalne. DD/3.5*, dz. cyt., pkt 2002.2.

¹² Wsparcie militarne stanowi szeroki obszar działań zmierzających do wsparcia wojsk zaprzyjaźnionych w całym spektrum konfliktu. MA może być prowadzone bezpośrednio lub pośrednio z wojskami zaprzyjaźnionymi, które są trenowane, wspierane, wyposażane oraz wykorzystywane w różnym stopniu przez wojska specjalne. Zasięg wsparcia militarnego rozciąga się począwszy od szkolenia podstawowego, czy też wsparcia materiałowo - technicznego aż do wykorzystania sił lokalnych w działaniach bojowych. *Operacje specjalne. DD/3.5*, dz. cyt., pkt 2002.3.

systematyki poruszanych terminów, uporządkowanie terminologii według jednego kryterium, np. celu realizowanych zadań, czy poziomu dowodzenia (taktyczny, operacyjny, strategiczny). Przecież podział i kategorie sztuki wojennej obowiązują wszystkie rodzaje sił zbrojnych, a w tym podziale od lat wiadomo jakie rodzaje działań, na jakim poziomie są realizowane. W zależności od przyjętego kryterium dzieli się je na kampanie, operacje, bitwy i walki. Dlatego również w wojskach specjalnych niezbędnym wydaje się dokonanie kategoryzacji i usystematyzowanie terminów typu operacje specjalne, działania specjalne czy akcje specjalne, przyporządkowanie ich do odpowiednich poziomów działań czy też zastosowanie kryterium celu osiągniętych w tych poszczególnych działaniach.

Wyróżniki i cechy wspólne operacji specjalnej

Dokonując próby wyodrębnienia teorii operacji specjalnych z ogólnej teorii operacji, niezbędnym wydaje się wskazanie wyróżników działań specjalnych na tle działań konwencjonalnych. Prowadzone poszukiwania badawcze, a w tym analiza literatury¹³ pozwoliły na wyłonienie tzw. atrybutów operacji specjalnych, czyli cech wyróżniających operację specjalną od działań tradycyjnych.

Do wspomnianych wyżej atrybutów należy między innymi odmiennosc zadań. Jest to cecha, która podkreśla wyjątkowość operacji specjalnych i wskazuje, że do zasadniczych działań prowadzonych w trakcie tych operacji nie należy obrona, natarcie czy działania opóźniające, lecz wcześniej już wymienione i pokrótce scharakteryzowane - rozpoznanie specjalne, akcje bezpośrednie oraz wsparcie militarne. Niewątpliwie cechą wyróżniającą operacje specjalne jest również sposób ich realizacji. Operacje te będą bowiem miały charakter autonomiczny, zwykle prowadzone na terytorium zajęтым przez przeciwnika i często realizowane w sposób skryty, niejawnny oraz bez rozgłosu. Cechą odmienną operacji specjalnych jest również różnorodność obszaru prowadzonych działań. Operacje specjalne mogą być prowadzone zarówno na lądzie, jak i na wodzie (pod wodą) czy w powietrzu, w każdych warunkach atmosferycznych, o każdej porze dnia i nocy. Kolejnym wyróżnikiem operacji specjalnych jest środowisko ich prowadzenia. Są one bowiem realizowane w otoczeniu wrogim, w

¹³ Zob.: *Doctrine for Joint Special Operations*, Washington 2003, Joint Pub. 3-05, Special Forces Operations FM3-05.20; United States Special Operations Forces, Posture statement 1994.

oddaleniu od sił głównych, w rejonie zajęтым przez przeciwnika, gdzie rząd i społeczeństwo nastawione są nieprzychylnie do prowadzonych działań. Wielkość formacji bojowych to cecha charakterystyczna operacji specjalnych. Zespoły zadaniowe biorące udział w działaniach specjalnych składają się z kilku, kilkunastoosobowych grup (sekcji) dysponujących niewielkim potencjałem w zakresie siły ognia, ale za to posiadających zdolności do niezwykle precyzyjnego użycia posiadanych środków. Atrybutami wskazującymi na wyjątkowość operacji specjalnych są również odmienne procedury naboru, szkolenie i niestandardowe uzbrojenie (wyposażenie) wykonawców zadań. Zgodnie z przytoczoną wcześniej definicją, operacje specjalne prowadzone są przez specjalnie do tego celu wyznaczone, zorganizowane, wyszkolone i wyposażone siły obsadzone wyselekcjonowanym personelem. Zatem prowadzenie operacji specjalnych wymaga zarówno unikalnych umiejętności nabytych w czasie ćwiczeń i szkolenia, jak i niekonwencjonalnego sprzętu oraz uzbrojenia, które na co dzień mogą znajdować się poza zasięgiem wojsk konwencjonalnych. Kolejną cechą wyróżniającą operację specjalną jest tzw. nieszablonowy sposób myślenia. Chociaż w operacjach specjalnych wciąż zastosowanie znajdują tradycyjne zasady sztuki wojennej, to jednak w uzasadnionych przypadkach stosowane są działania skryte, zuchwałe a czasem nawet podstępne, działania, które skutkują uzyskaniem zaskoczenia, a ich efekty są bardziej wydajne niż taktyka tradycyjna. Sukces operacji specjalnych opiera się na prowadzeniu ich we właściwym miejscu i czasie, dlatego powodzenie działań specjalnych uzależnione jest od doboru odpowiedniego momentu i punktu uderzenia. Uzyskanie zaskoczenia, zdobycie lokalnej przewagi, a tym samym wykonanie zadania zdeterminowane jest ścisłym przestrzeganiem tej zasady. Powtórzenie w działaniach specjalnych korzystnego układu siły- czas- przestrzeń może być trudne, a często wręcz niemożliwe. Prowadzenie każdej operacji wymaga posiadania odpowiedniego zasobu informacji, w tym informacji wywiadowczych. Jak się jednak wydaje, działania specjalne pod tym względem generują wymagania wyjątkowe. Sprawna i bezpieczna realizacja operacji specjalnych wiąże się nie tylko ze ścisłym współdziałaniem z jednostkami rozpoznania ogólnowojskowego, ale również, lub przede wszystkim, z instytucjami służb specjalnych, w tym elementami wywiadu. Zabezpieczenie wywiadowcze jest niezbędnym dla operacji specjalnej uzupełnieniem informacji przesyłanych ze źródeł rozpoznania wojskowego. Pozyskiwane dane muszą dotyczyć przede wszystkim rejonu (środowiska) przyszłych działań, sytuacji

rozmieszczonego tam przeciwnika, jego potencjału, przewidywanych manewrów, przemieszczenia lub przygotowania do prowadzenia ewentualnych działań.

Kontynuując rozważania dotyczące wyróżników operacji specjalnych nasuwa się pytanie: Czy operacje specjalne w swej specyfice będą tylko różniły się poszczególnymi cechami od operacji konwencjonalnych, czy może zawierają w sobie właściwości, które są wspólne dla wszystkich z nich? Otóż analiza prowadzonych działań specjalnych wskazuje, że oprócz cech wyróżniających, można również wskazać atrybuty wspólne operacji specjalnych, cechy których zrozumienie, a przede wszystkim przestrzeganie, decyduje o prawidłowym przebiegu oraz powodzeniu tych operacji. Jedną z cech wspólnych operacji specjalnych jest jej tempo. Utrzymanie w działaniach odpowiedniego tempa działań pozwala skoncentrować należyty potencjał we właściwym miejscu i czasie, wykonać zadanie i wycofać się, zanim przeciwnik zdoła zareagować. Wysokie tempo działań kompensuje małą liczebność użytych w operacji sił, a poprzez swoją dynamikę i szybkość zwiększa bezpieczeństwo personelu realizującego zadania¹⁴. Elementem niezwykle istotnym i często decydującym o powodzeniu większości działań specjalnych jest uprzedzenie. Osiąga się go poprzez zawczasu przeprowadzoną neutralizację zdolności bojowych przeciwnika. W operacjach specjalnych efekt ten można uzyskać w ramach wsparcia militarnego, które będzie polegało na wcześniejszym zbudowaniu przez wojska specjalne potencjału i możliwości sił lokalnych, lub też poprzez przeprowadzenie szybkich akcji bezpośrednich wymierzonych w wyjątkowo wrażliwe cele przeciwnika. Uderzenie i zniszczenie (obezwładnienie) wybranego obiektu w określonym miejscu i czasie może opóźnić lub nawet udaremnić reakcję przeciwnika pozbawiając go czasowo lub trwale określonych zdolności do walki, stwarzając przy tym wojskom własnym szansę na przejęcie inicjatywy i uzyskanie przewagi. Każda operacja specjalna, w swych założeniach powinna kierować się zamysłem ciągłego mylenia przeciwnika. Efekt ten można uzyskać między innymi poprzez wprowadzenie przeciwnika w błąd co do wielkości zaangażowanych w operację wojsk i wywarcia na nim wrażenia, że ma do czynienia z siłami przekraczającymi jego możliwości skutecznego oddziaływania. Mylenie może również sprowadzać się do budowania u przeciwnika świadomości

¹⁴ Por. dla tej i kolejnych cech wspólnych: *Operacje Specjalne. DD/3.5*, dz. cyt., pkt 1011.1-4.

permanentnego zagrożenia, np. poprzez prowadzenie ciągłych ataków na obiekty znajdujące się w jego ugrupowaniu, może to jednocześnie spowodować fałszywą ocenę co do głównego wysiłku naszych działań i odwrócić jego uwagę od zasadniczych celów operacji konwencjonalnej, ponadto uderzenia na cele (obiekty) w strefie tylnej przeciwnika, w terenie słabiej bronionym może także wpływać na obniżenie morale jego wojsk. Kolejną cechą wspólną operacji specjalnych to, pożądaną w każdej z nich, czynnik zakłócania. Będzie on przejawiał się głównie poprzez prowadzenie uderzeń na kluczowe obiekty przeciwnika. Ataki na cele przeciwnika stanowiące o jego środkach ciężkości skutecznie dezorganizują jego aktywność i obniżają możliwości bojowe. Zakłócanie aktywności przeciwnika może też być również realizowane przez siły lokalne przygotowane wcześniej w ramach wsparcia militarnego. Sukces każdej operacji specjalnej oparty jest na przejęciu i utrzymaniu inicjatywy. Już na etapie planowania i organizowania działań specjalnych dąży się do zdobycia informacji pozwalających na podejmowanie niezależnych i szybkich decyzji, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla przebiegu operacji. Planując operacje specjalne niezbędnym zatem jest posiadanie swobody działania i zdolności w zakresie podejmowania rozstrzygnięć zgodnych z celem działań specjalnych. Należy przy tym uwzględnić fakt, że dostęp do części informacji powinien ograniczać się do wykonawców zadań, uczestników planowania, organizowania i dowodzenia operacją. Bez wątplenia, bezpieczeństwo operacji wymaga ochrony informacji krytycznych, a informacje dotyczące sił i środków zaangażowanych w operacje powinny być chronione przez cały jej prowadzenia, a często również po jej zakończeniu.

Teoria operacji specjalnych – argumentacja jej wyodrębnienia

Przyjmując założenie, że sztuka wojenna to teoria i praktyka zbrojnych działań wojennych, może ona być postrzegana z jednej strony jako przygotowanie praktyczne dowództw i wojsk do działań wojennych, z drugiej zaś jako nauka lub teoria, której przedmiotem badań są zagadnienia planowania, organizowania i prowadzenia walki zbrojnej. Identyfikując zatem sztukę wojenną w kategoriach teorii oraz przyjmując jednocześnie, że operacje specjalne są elementem walki zbrojnej, prawdziwym stanie się założenie, że istnieje samodzielna, wyodrębniona z ogólnej teorii walki zbrojnej, teoria operacji specjalnych. Za powyższym stwierdzeniem stoi co najmniej kilka argumentów.

Po pierwsze operacje specjalne stają się coraz bardziej powszechnym zjawiskiem w praktyce sztuki wojennej, są częścią

zbrojnych działań wojennych i występują na wszystkich poziomach działań (strategicznym, operacyjnym i taktycznym), we wszystkich rodzajach walki zbrojnej (bez względu na ich podział) oraz w każdym środowisku walki.

Po wtóre wojska specjalne posiadają odrębne zasady działania, odmienne procedury i techniki postępowania, inny system naboru i szkolenia żołnierzy, a przede wszystkim możliwości prowadzenia samodzielnych działań przybierających formę operacji specjalnych. Ponadto cechą wyróżniającą jest stosowanie specyficznej terminologii i pojęć charakterystycznych dla przedsięwzięć związanych z planowaniem, organizowaniem i prowadzeniem operacji specjalnych.

Dodatkowym argumentem za wyłonieniem teorii operacji specjalnych jest istnienie zasad bojowego użycia wojsk specjalnych, planowanie wykorzystania tego specyficznego rodzaju sił zbrojnych nie tylko operacji obronnej państwa, lecz również dedykowanie zadań dla pododdziałów wojsk specjalnych w ramach zarządzania kryzysowego, planowanie i wydzielanie elementów wojsk specjalnych do udziału w operacjach sojuszniczych i koalicyjnych, prowadzenie badań i określanie kierunków rozwoju i osiągnięcia zdolności operacyjnych niezbędnych do skutecznej realizacji zadań przez wojska specjalne.

Ponadto, we współcześnie prowadzonych operacjach zmienia się ich cel militarny oraz metody jego osiągnięcia, coraz większego znaczenia nabierają działania militarne prowadzone metodami innymi niż konwencjonalna walka zbrojna. Dodatkowo jednym z wymagań jest minimalizacja strat zarówno własnych ale również, lub przede wszystkim ludności cywilnej. Powoduje to pewnego rodzaju rewolucję w sztuce wojennej, wymusza stosowanie nowoczesnych środków walki, precyzyjnych uderzeń mających na celu nie konieczne zniszczenie, lecz raczej neutralizację wrogiego obiektu. Konsekwencją tego staje się konieczność zmian w modelowych założeniach prowadzenia działań operacyjnych oraz sposobach i formach użycia w nich wojsk. Przy takich założeniach wydaje się, że aktualnie najbardziej odpowiednim narzędziem siłowego rozwiązywania konfliktów mogą stać się wojska specjalne i prowadzone przez nie operacje.

Kolejną przesłanką za wyodrębnieniem teorii operacji specjalnych jest fakt, że w coraz większej ilości państw, wojska specjalne funkcjonują jako odrębny rodzaj sił zbrojnych, a teoretycy i decydenci wojskowi wciąż starają się znaleźć sposób na wskazanie właściwego miejsca i roli oraz zasad wykorzystania tego specyficznego rodzaju sił zbrojnych. Co więcej, przyjmuje się, że w wielu współczesnych

konfliktach zbrojnych wojska konwencjonalne nie znajdą swego zastosowania, rolę tego rodzaju sił zbrojnych przejmą wojska specjalne. Będzie to zatem wymagało odpowiedniej wiedzy na temat możliwości i sposobu prowadzenia operacji specjalnych, usystematyzowania teorii w postaci zasad, aksjomatów i twierdzeń związanych z planowaniem, organizowaniem i prowadzeniem operacji specjalnej. Wreszcie, pomimo szerokiego stosowania terminu operacje specjalne, nadal istnieją duże rozbieżności i zamieszanie wokół różnic i podobieństw w treści tej definicji, niezbędnym więc staje się uporządkowanie tego chaosu terminologicznego, między innymi w ramach próby wyłonienie i opisu teorii operacji specjalnych.

Podsumowanie

Podsumowując rozważania dotyczące teorii operacji specjalnych, należy podkreślić, że z poszukiwaniem ich szczegółowej deskrypcji nierozzerwalnie wiąże się uświadomienie sobie czego we współczesnej operacji nie mogą zrealizować wojska konwencjonalne i jaka jest tego przyczyna. Nie budzi wątpliwości fakt, że wojska te posiadają szereg ograniczeń, zasadnym zatem wydaje się wypełnienie istniejących luk możliwościami wojsk specjalnych. Wynika z tego, że z jednej strony siły prowadzące operacje specjalne muszą być otwarte na współpracę i współdziałanie z wieloma podmiotami, z drugiej zaś strony to dowódcy wojsk konwencjonalnych, wobec konieczności prowadzenia wspólnych działań z wojskami specjalnymi, powinni wiedzieć, do jakich zadań tę specyficzną formację można użyć, znać jej możliwości bojowe i procedury działania. Dlatego też celowym wydaje się dokonanie szczegółowej deskrypcji operacji specjalnych, zasad ich prowadzenia i podjęcie szeroko rozumianej edukacji oraz szkolenia wśród żołnierzy innych komponentów.

Literatura

- AJP-3.4(A). Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response*, NATO Standardization Agency (NSA), December 2010.
- Allied Joint Doctrine For Special Operations AJP - 3.5*, NATO Standardization Agency (NSA), December 2013.
- Czupryński, A., 2005. *Charakter przyszłych operacji*, ZN AON, 2(59).
- Doctrine for Joint Special Operations*, Washington 2003.

- Huzarski, M., Wołęjszo J. (red.), 2014. *Leksykon obronności. Polska i Europa*, Bellona, Warszawa.
- Mickiewicz, P., 2023. *Russian special operations and the so-called Gerasimov doctrine*, Przegląd Geopolityczny, 43, s. 12-28.
- Kowalkowski, S., 2021. *Zmiany w systemie kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej (2016-2020)*, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 104-120.
- Koziej, S., 1993. *Teoria sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa.
- Lotarski, P., 2022. *Doświadczenia z operacji wojskowych prowadzonych w Strefie Gazy w XXI wieku*, Przegląd Geopolityczny, 40, s. 103-120.
- Lutz, J., Barnett, F., 1984. *Special Operations in US Strategy*, National Defense University Press, Washington.
- Mała Encyklopedia*, 1970. MON, Warszawa.
- Operacje Specjalne DD/3.5*, 2011. Dowództwo Wojsk Specjalnych, Kraków.
- Paździorek, P., 2015. *Komponent wojsk specjalnych w operacji połączonej*, AON, Warszawa.
- Polak, A., Joniak J., 2014. *Sztuka wojenna*, AON, Warszawa.
- Słownik terminów i definicji NATO. AAP-6*, 2014, NATO Standardization Agency (NSA).
- Special Forces Operations FM3-05.20*, 2004. Headquarters Department of the Army, Washington.
- Spulak, R.G., 2007. *A Theory of Special Operations. The Origin, Qualities and Use of SOF*, Joint Special Operations University.
- Wrzosek, M., 2002. *Koordynacja w działaniach taktycznych wojsk lądowych*, AON, Warszawa.

Streszczenie:

Analiza dostępnych źródeł wskazuje, że aktualnie istnieje wiele różnych definicji pojęcia operacje specjalne, część z nich zawiera w sobie pewien pierwiastek dwuznaczności interpretacyjnej, a większość nie jest w pełni adekwatna do obecnie obowiązujących zasad ich prowadzenia. We współczesnej literaturze, instrukcjach i doktrynach, napotkać można zamiennie stosowane sformułowania: operacje specjalne, działania specjalne czy akcje specjalne. Niezbędnym więc staje się uporządkowanie tego chaosu terminologicznego, między innymi poprzez podjęcie próby wyłonienia i deskrypcji teorii operacji specjalnych. Prowadzonym badaniom przyświecało osiągnięcie celu poznawczego, za który przyjęto identyfikację i deskrypcję teorii współczesnej operacji specjalnej.

Słowa kluczowe: sztuka wojenna, teoria operacji, operacje specjalne, wojska specjalne.